

ირინე ტაბატაძე

მსგავსი მსგავსსა შობს...

გიორგი ლეონიძის პოეზიით დაინტერესებულ ადამიანს, პირველ რიგში, თვალში ხვდება სტიქიური ტემპერამენტით აღბეჭდილი მისი პოეტური სიტყვის ძალა, ღონიერება. გიორგი ლეონიძის „მუხლადი, ბედაური, მაძლარი“ სიტყვის გავლენა საკმაოდ საგრძნობია პატრიოტული ხასიათის საპროგრამო ლექსებშიც: „ღამე ივერიისა“, „ნინოწმინდის ღამე“, „წიგნი ქართლის ცხოვრება“, „ვუმღერ სამშობლოს“... თუნდაც რად ღირს: „მშობელ მიწაში მიდგას ფესვები, როგორც წყალში დგას წნორის ძირები“⁴³. ეს მხოლოდ ღამაში პოეტური სახე როდია, გიორგი ლეონიძე ამ სტრიქონებში თავის მწერლურ მრწამსზე გვესაუბრება, რადგან მისი ლექსის სტიქია მართლაც მშობლიური წიადიდან არის ამოხეთქილი. აი, რას წერს ამის შესახებ მკვლევარი თამარ ბარბაქაძე: გიორგი ლეონიძის პოეზიის ბაღში (ქართული სიტყვის ვენახში) ყველაზე მშვენიერი ხე... ოლე, ხარობს მხოლოდ, რომლის გვერდით სხვა ხის დარგვა ფიქრადაც არ გაუვლია ქართულ მიწაში ყელამდე ჩაფლულ პოეტს.⁴⁴

ხოლო კრიტიკოსი გერონტი ქიქოძე, გიორგი ლეონიძის მეგობარი და უდიდესი ესთეტი, როცა პოეტის სიტყვიერი ქსოვილის შექმნის საიდუმლოს აკვირდებოდა, ასკვნიდა: ყველაზე ძლიერი ის მაშინ არის, როცა თავისი შემოქმედების ფესვებით ღრმად იჭრება ხალხური შემოქმედების ყამირ ნიადაგში, რათა იქიდან მასაზრდოებელი წვენი ამოიღოს შტოების ფოთლების გვირგვინის გასაშლელად“.

აღბათ, სავსებით ბუნებრივად მოგეჩვენებათ, თუ დავასკვნით, რომ გ.ლეონიძის პოეტური შთაგონების წყაროდ ხშირად ქცეულა უმდიდრესი ქართული ფოლკლორი. პოეტი თავის თავს თითქოს ზეპირ-მთქმელის შთამომავლად თვლის, ისე ორგანულად ერწყმის მის პოეტურ ფანტაზიას ხალხური აზროვნების,

⁴³ ვახტანგ როდონაია და სხვ. ქართული ენა და ლიტერატურა, XII კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2012, გვ. 343.

⁴⁴ თამარ ბარბაქაძე, გიორგი ლეონიძე, ასი რჩეული ლექსი, თბილისი, 2001, გვ. 3.

მსოფლალქმის გამომხატველი თემები და მოტივები. ერთი ამგვარი ბედნიერი „შეთანაწყოების“ შედეგი გახლავთ გ. ლეონიძის სატრფიალო ლირიკისა და, საერთოდ, ქართული პოეზიის მშვენიება „ყივჩაღის პაემანი“. ეს არის ხალხური „შემომეყარა ყივჩაღის“⁴⁵ პოეტური შთამომავალი, მისი წიაღიდან ამოზრდილი ლექსი. მოდით, გავიხსენოთ მისი თავწყარო:

“შემომეყარა ყივჩაღი სამზღვარს მუხრანის გზისასა,
პური მთხოვა და ვაჭმიე, ვურჩევდი თავთუხისასა.
ხორცი მთხოვა და ვაჭმიე, ვურჩევდი ხოხობისასა,
ღვინო მთხოვა და ვასმიე, ვურჩევდი ბადაგისასა,
ცოლი მთხოვა და ვერ მივეც, მიმყვანდა სიდედრისასა.
ან კი ცოლს როგორ მივცემდი, შვილსა გაზრდილსა
სხვისასა.

ხელი მოხვია, აკოცა, მოზიდნა ნაწნავს თმისასა,
შესტირა საბრალო ქალმა, „ვაი, ცოლს ცუდის ყმისასა!“
მეც გულმა ველარ გამიძლო, მოვზიდნე ვადას ხმლისასა,
უმაღვე იმან დამასწრო, ელვასა ჰგვანდა ცისასა,
ერთი მეც გადავუქნივე, წვერიც ვუწვდინე მიწასა,
არ იყო ღირსი, მოშორდა ცქერას ნათელის მზისასა,
ცოლი სიდედრსა მივგვარე, ის კი იქა სჭამს ქვიშასა!“

როცა ჩვენ ხალხურ ლექსზე დაკვირვება გადავწყვიტეთ, გარკვეულ მიზანს ვისახავდით, იგი ეროვნული სასწავლო გეგმის მოთხოვნებს შეესაბამებოდა და გულისხმობდა მოსწავლის იმ უნარის განვითარებას, რომელიც ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ერთ-ერთ მიზანსა და ამოცანას ასე განსაზღვრავს: ჩამოუყალიბოს მოსწავლეს დამოუკიდებელი, შემოქმედებითი და რეფლექსიური აზროვნების უნარი. ხალხური ლექსის შინაგანი ტემპერამენტი და ვნების ქარიშხალი ღრმა ექსპრესიითა და ძალით განიცდება. ამავე ძალით მოქმედებს იგი მკითხველზეც. ამ მხრივ მას ტოლს არც პროფესიონალი პოეტი უდებს:

⁴⁵ ვახტანგ როდონია და სხვ. ქართული ენა და ლიტერატურა, XII კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2012, გვ. 348.

გიორგი ლეონიძე
ყივჩაღის პაემანი

“ერთი მეც გადავუქნივე,
წვერიმც ვუწვდინე მიწასა...”
ხალხური

ყორღანებიდან გნოლი აფრინდა, ყაბარდოს ველი გადაიარა,
ისევ აღესდგეჟი, მუხრანის ბოლოს ჩასაფრებული ვსინჯავ იარაღს.
ქსანზედ, არაგვზედ ისევ ყვავიან ხოდაბუნები თავთუხებისა,
შენი ტუჩები ისე ტკბილია, როგორც ბადაგი დადუღებისას.
ხოხობას გნახე, მიწურვილ იყო როცა აპრილი რუსთაველისა,
ნეტამც ბადაგი არ დამელია, ან იმ დღეს ხმალი არ ამელესა!
ტრამალ და ტრამალ გამოგედევნე, შემოვამტვერე გზები ტიალი,
მცხეთას ვუმტვრიე საკეტურები, ვლეწე ტაძრები კელაპტრიანი!
მაგრამ თვითონაც დაილეწება, დაბადებულა ვინც კი ყივჩაღად,
მუზარადიან შენს ქმარს შემოგზვდი, თავი შუაზე გადამიჩნება!
მოდი, მომხვიე ხელი ჭრილობას, ველარა გხედავ, სისხლით ვიცლები...
როგორც საძროხე ქვას ოხშივარი ქართლის ხეობებს ასდით ნისლები...
მოდი! გეძახი ათას წლის მერე დამნაცროს ელვამ შენი ტანისა,
ვარდის ფურცლობის ნიშანი არი და დრო ახალი პაემანისა!..“⁴⁶

ამ ორი ტექსტის ზედაპირული შედარებაც კი ცხადყოფს, რომ ფოლკლორული შედეგის პოეტური გაგრძელება ტოლს არ უდებს თავის „წინაპარს“, მოსწავლეს არ გაუჭირდება ამ მხრივ ბევრი საერთო იპოვოს მათ შორის. გ.ლეონიძემ შეძლო ხალხური ლექსის გამირულ-ჰეროიკული პათოსის, მისი ვაჟკაცური ინტონაციის უცვლელად „დაჭერა“ და გადმოტანა ლექსში. ამ „ნათესაურ“ კავშირზე მიანიშნებდა, ალბათ, პოეტი, როცა თავის ლექსს ეპიგრაფად ხალხური სტრიქონები წაუმიძღვარა. მეორე პირველის თითქოს აზრობრივი გაგრძელებაცაა იმის წყალობით, რომ ხალხური ლექსი ქართველი ვაჟკაცის სიკვდილისწინა აღსარებაა, იმ ვაჟკაცისა, ცოლის ღირსების დაცვას რომ ანაცვალა სიცოცხლე. გ.ლეონიძის ლექსს კი ყივჩაღის მონოლოგი შეიძლება ვუწოდოთ. ორივე ტექსტი აზრობრივად საოცრად დატვირთული, ემოციურად დამუხტული და ძლიერია.

⁴⁶ ვახტანგ როდონია და სხვ. ქართული ენა და ლიტერატურა, XII კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2012, გვ. 344.

ხალხურ ლექსში ნათქვამია, რომ ცოლთან ერთად მიმავალ ქართველ ვაჟკაცს მუხრანის ბოლოს ყივჩაღი შემოეყარა. ქმარი თავიდან დამთმობი ჩანს, თითქოს უკან იხევს, რომ სიტუაცია არ გაამწვავოს: “პური მთხოვა და ვაჭმიე, ვურჩევდი თავთუხისასა...” — ამაზე მიგვანიშნებს. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ აქ საქმე ტრადიციულ ქართულ გულუხვობასთან გვაქვს, მასპინძელი მზადაა, სტუმრის ყოველი კაპრიზი შეასრულოს. მაგრამ ასე არაა, აბა, ვინ გაიგონა, სტუმარი რასაც მოგთხოვს, ის „აჭმიო“! აქ უფრო საგულგებელია, რომ ქალის ხელში ჩასაგდებად აღერდილი ყივჩაღი რაღაც მიზეზს ეძებს, რომ მერე „მთავარზე“ გადავიდეს. ქმარიც დრომდე უთმობს, არც მას სურს სტუმართან წაკიდება. მაგრამ როცა სტუმარი ოჯახის სიწმინდეს, ქალის ღირსებას შეეცილა ქმარს, “ცოლი მთხოვა და ვერ მივეც“. ყველა შემთავაზებული ძაფი აქ გაწყდა, სტუმარმასპინძლობის ყველანაირი ეტიკეტიც აქ დაირღვა და... დატრიალდა სამკვდრო-სასიცოცხლო ორთაბრძოლის ქარიშხალი. შეუძლებელია, ვერ ვივარაუდოთ, რამდენად ძლიერი და ვაჟკაცურია ეს შერკინება: მეც გულმა ვეღარ გამიძლო, მოვზიდე ვადას ხმლისასა, უმაღვე იმან დამასწრო, ელვასა ჰგვანდა ცისასა“... ლექსის პათოსი ნათელია: ჯერ ერთი, ყივჩაღი უცხოტომელი მომხდურია, ქალის ხელში ჩაგდებას სურვილით გულანთებული რომ იღუპება. მეორე და არსებითი კი ისაა, რომ აშკარაა, მთქმელის სიმბათია მთლიანად ქართველის მხარესაა, იმ რაინდისა, ქალის ღირსების დაცვას რომ ეწირება (ზოგი ვარიანტით)! იგი, მთქმელი, არ თანაუგრძნობს ყივჩაღ მომხდურს, თუმცა მას სიყვარულის „ცეცხლი უშრეტი ჰგზებია“.

მაინც რა თამაშობს ყივჩაღისადმი ავტორის უარყოფითი განწყობის შექმნაში გადამწყვეტ როლს, ის, რომ იგი გადამთიელია, ყივჩაღია, თუ ის, რომ მან ქართული ზნეობის შებღალვა მოინდომა? ამ პრობლემის გაშუქებისას ისევ ეროვნულ სასწავლო გეგმას მინდა მივმართო, რომელიც ჩვენს ერთ ამოცანად ამასაც სახავს: გამოუმუშაოს მოსწავლეს ლიტერატურის, როგორც სიტყვის ხელოვნებისა და კულტურის ფაქტის, აღქმისა და გაცნობიერების უნარი; მოცემულ ტექსტზე მცირეოდენი დაკვირვებაც საკმარისია, რომ დავინახოთ: ქმარი ღვთით ძალმიცემულია, ცხადია, ის ქრისტიანია, ყივჩაღის რწმენა კი არსადაა ნახსენები, არც მის ეროვნებაზე კეთდება აქცენტი. რა, ქართველი რომ ყოფილიყო მომხდური, ქმარს სხვანაირი რეაქცია ექნებოდა?! მთავარია, მოს-

წავლემ ავტორის ჩანაფიქრი სწორად დაიჭიროს: ქართველი კაცი მშვიდი და დამთმობია გარკვეულ დრომდე, მაგრამ როცა საქმე მთავარს, წმინდას ეხება, იგი უშეღავათოა. ორივე ტექსტზე პარალელური დაკვირვება ადვილად აჩვენებს მოსწავლეს, რომ, თუ ხალხურ ლექსში თავის არშერცხვენის ამბავს ქართველი ვაჟკაცი ჰყვება, გიორგი ლეონიძის შედეგში ყივჩაღის მონოლოგს ვეცნობით. თითქოს პოეტი დაუკმაყოფილებია მთქმელის ნიჭიერებას და ახლა მას მხოლოდ ყივჩაღი აინტერესებს. აქ კი უთუოდ უნდა მიექცეს ყურადღება ლექსის ძირითადი პათოსის მომცველ საკითხს:

რა ძალა იყო ის, რამაც თავზე ხელი ააღებინა ყივჩაღს და უკადრისი აკადრებინა? ნუთუ მხოლოდ გამარჯვებულის სითამამეს ან გაუმძღარ მადას უნდა მიეწეროს მისი თავგზის აბნევა? „ყივჩაღის პაემანი“ გვაგარძნობინებს, რომ ეს ასე არ არის. „საქართველოს ლექსის მეხანძარემ“ ყივჩაღის გულში დანთებული ხანძარი საუკუნეებს გადმოაბრიალა და დაგვიხატა არა მოძალადე-მომხდური, არამედ სიყვარულის ცეცხლით დამწვარი მიჯნური, რომელიც სიყვარულის ძალამ საფლავშიც არ დააყენა: „ისევ აღვსდექი, მუხრანის ხიდთან ჩასაფრებული ვსინჯავ იარაღს“. ცნობილი ქართველი მკვლევარი ბ-ნი ავთანდილ ნიკოლეიშვილი ⁴⁷ ტექსტის ამ მონაკვეთს ხსნის, როგორც ქმრის მოკვლის სურვილით გაცოცხლებას“. ამ შემთხვევაში ყივჩაღი მართლაც მოძალადე ბარბაროსი გამოდის, რომელიც განზრახ უსაფრდება ქმარს გზიდან ჩამოსაცილებლად. ამგვარი გაგება მართლაც აფერმკრთალებს ყივჩაღის სახეს მკითხველის თვალში, რადგან, როცა სიყვარულით თავდაკარგული მიჯნური ლესავს ხმალს, ჩვენ ერთგვარი თანაგრძნობითაც კი ვიმსჭვალებით მის მიმართ მიჯნურის გაუზიარებელი ვნების გამო. თანაც სიყვარულის მარადიულობის, მისი ძალმოსილების დემონსტრირების უფრო ეფექტური წარმოდგენა მართლაც ძნელია, ვიდრე ათას წლის“ შემდეგაც კი საფლავიდან კაცის წამოყენება-გაცოცხლებაა. სხვათა შორის, არსებობს მოსაზრება, რომ სასიყვარულო სამკუთხედის მესამე წევრი, ქალი, თანაუგრძნობს ყივჩაღს, დროდადრო ხვდება მას, რადგან ამ უკანასკნელმა იცის, რომ მისი ტუჩები ისე ტკბილია, როგორც ბადავი და-

⁴⁷ იხ.: ავთანდილ ნიკოლეიშვილი, მეოცე საუკუნის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, ქუთაისი, 1997, გვ. 165-204.

დღეებისას“...ეს ტრივიალურ-გათანამედროვეებული შეხედულება, მგონი, ნაჩქარევია და ქალს ღირსებას ვერ მატებს, სხვათა შორის, ვერც ავტორს. არადა, რა გვიშლის ხელს, ეს არგუმენტი მოვიშველიოთ: ნუთუ შეყვარებულ ვაჟკაცს, რომელსაც ქალისადმი იმოდენა ლტოლვა გააჩნია, რომ საფლავშიც არ დააყენებს, გაუჭირდება წარმოიდგინოს, ბადაგავით ტკბილი ტუჩების გემო? განა საჭიროა ამისათვის ლაფში გავსვართ ქალის ღირსება, ის ღირსება, ოდითგანვე ქართული ოჯახის ღირსება რომ დადებულა?.. ამგვარი გაგება, სხვათა შორის, ყივჩაღის გაუზიარებელ გრძნობასაც ერთგვარ ჩრდილს აყენებს, აუფერულებს, ისევე, როგორც ანელებს ლექსის საერთო პათოსს.

გიორგი ლეონიძის მწერლური ტალანტის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ ყივჩაღის სამიჯნურო გააფთრება, მისი დაუოკებელი ვნების ქარიშხალი ლექსში საოცარი ძალითაა ნაგრძნობი:

ტრამალ და ტრამალ გამოგედევნე
შემოვამტვერე გზები ტრიალი,
მცხეთას ვუმტვრიე საკეტურები,
ვლეწე ტაძარნი კელაპტრიანი...

ერთი შეხედვით, ყივჩაღის საბედისწერო სრბოლას თან ხლებია სულიერ სიწმინდეთა მსხვერვეა და ტრადიციულ ზნეობრივ ღირებულებათა ხელყოფა. ასე მარტივად, სწორხაზოვნად ტექსტის გაგება იგივეა, გახელებული მიჯნურის ვნება ქალის მიმართ ავზნიანი ბავშვის კაპრიზს გავეტოლოთ, ასე ხომ ბავშვი იქცევა, თუ რაიმეს არ შეუსრულებ, ჩაბყირდება ტირილით, მერე კი, რასაც მიაწვდი, თავზე დაგამტვრევს! ნუთუ მიჯნური ყივჩაღის ვნება ასე უნდა დავამციროთ და გავაუბრალოთ? რუსთაველი ხომ გვასწავლის, მიჯნურს ნდომის ვერასრულება აშმაგებსო. ბოლოს და ბოლოს, თუ ეს უკვე ნაგემი სიყვარულია, რიღასია ასეთი გააფთრება? განა დასაჯერებელია მაშინ ვნების ამგვარი აფეთქება, ტაძრების ნგრევა რომ მოჰყვება შედეგად? ჩემი ფიქრით, “ვლეწე ტაძარნი კელაპტრიანი“ ჰიპერბოლაა, რომელიც ყივჩაღის სულში დატრიალებული ქარბორბალას შესაგრძნობად წარმატებით გამოიყენა პოეტმა.

ასე რომ, შეიძლება დავასკვნათ: ყივჩაღის გულში დანთებული ვნება მიწაშიაც არ გაციებულა, მიჯნურს იქაც ვერ მოუსვენია და აი, — „ისევ აღვსდექი, ათას წლის მერე ჩასაფრებული ვსინჯავ იარაღს“... დიახ, უკვდავია ვნება, ბიწიერებით შეუბღალა-

ვი სიყვარული, რომელიც როგორც ხმალი ტამერლანისა, ყივჩაღის გულს დასჯახებია და არც მოასვენებს, სანამ საწადელს არ მიაღწევს. რა, ნაკლები სასწაული ჩაადენინა ტარიელს სიყვარულის ძალამ? მაშ, ქაჯეთის ციხეს რამ სძლია? სხვათა შორის, სრულიად კანონზომიერია ლექსის დასასრულს პოეტის მიერ „ვეფხისტყაოსნის“ სამყაროსთან დაკავშირება: „ვარდის ფურცლობის ნიშანი არი და დრო ახალი პაემანისა“ - ხომ ალუზიაა პოემის სტრიქონებისა: მოწურვილ იყო ზაფხული, ქვეყნად ამოსვლა მწვანისა, ვარდის ფურცლობის ნიშანი, დრო მათის პაემანისა“. ამით პოეტი ხომ არ მიგვანიშნებს, რომ სწორედ ტარიელ-ავთანდილის ვნება დუღს უბედური ყივჩაღის გულშიც!..

ყივჩაღზე საუბარი დასრულებული ვერ იქნება, თუ არ აღინიშნა ის მხატვრულ-მატერიალური სამყარო, რომელიც პოეტს ეხმარება შმაგი და ბოხოქარი ვნების სიტყვაში გასაცოცხლებლად. ამ მხრივ ლექსი მართლაც წარმოაჩენს თავისი ავტორის ხელოვანებას. ლექსში გვხვდება ტროპის არაჩვეულებრივად ძლიერი სახეები: შედარებები, ეპითეტები, ალიტერაცია და სხვ. მათი მეშვეობით ყივჩაღის ტრაგიკული სიყვარულის ამბავი ღრმა ექსპრესიის, თანაგანცდის გამომწვევი დიდი მუხტის მატარებელი ხდება, ხოლო თვით ლექსი ქართული სატრფიალო ლირიკის მშვენივრად ჩაითვლება, ისევე, როგორც მისი დიდი წინაპარი ხალხური „შემომეყარა ყივჩაღი“. ეს სწორედ ის შემთხვევაა, როცა მსგავსი მსგავსსა ჰშობს: ხალხურმა ლექსმა სასიყვარულო სამკუთხედის მთავარი გმირი — ქმარი—და მისი ვაჟკაცური სიამაყე გააცოცხლა, გ.ლევონიძემ — ამ სამკუთხედის მეორე მონაწილის ვნება. დრამის მესამე მონაწილე, ქალი, ნუთუ ჩრდილში დარჩებოდა, ამოდენა ცოდვის მორევის დამტრიალებელი? განა მისი პოზიციაც ასევე საინტერესო არ არის? ასეც მოხდა. ქალის ვნების, განცდების გაცოცხლებას ეძღვნება პოეტ მანანა ჩიტიშვილის ყივჩაღის გახსენება.⁴⁸

ყივჩაღის გახსენება

შესტირა საბრალო ქალმა,

ვაი ცოლს ცუდის ყმისასა

მუხრანის ბოლოს შეკრთა ავშანი,

სხვის გაზრდილობით ვერ დამთმო ქმარმა

და შენი ცხენის ლაგამ-ავშარა

⁴⁸ იხ: <http://www.face.ge/blog/102878/qivchaghis-gaxseneba>

გაითავისა უდაბნოს ქარმა.
 თუმცა ამბოხი მოგდევდა მაჭრის,
 მომყოფი და არ გქონდა ნება
 გაგფიცხებოდა ტუჩები დაღლილს
 და ცახცახებდა თვალებში ვნება.
 მუხრანის ბოლოს თვლემდა ურმული,
 სიკვდილს შეჯიბრი ჰქონდა წამებთან,
 თმებს ტრამალების მოჰყვა სურნელი
 და გააფთრება ქართლის ღამეთა.
 ქარს გასწეწოდა ველზე ფაფარი,
 ლამაზ ავაზებს მოგვაგვით ჩვენც და
 ნაჭრილობებში ყეფდა აფთარი
 და ჩაგყურებდა თვალებში ზეცა.
 და მილიმომი უცნაურ სევდით,
 მშრალი ტუჩები კოცნას ღამობდნენ,
 საუკუნენი მიქროდნენ გვერდით
 და ჩვენს სიმღერებს სხვები ამბობდნენ...
 მუხრანის ბოლოს შეერთა ავშანი.

ლექსის ეპიგრაფიც რომ არ იყოს, აშკარაა, რომ იგი ხალხური შემომეყარა ყივჩაღის“ აზრობრივი გაგრძელებაა, თანაც საკმაოდ თამამი და მოულოდნელი გადაწყვეტივით. ამჯერად მანანა ჩიტიშვილმა დახატა ქალი, რომელიც თურმე თანაუგრძნობს ყივჩაღს, ლექსის მთავარი ინტრიგაც ისაა, რომ ეს გაზიარებული სიყვარული ყოფილა! მართლაც, “ლამაზ ავაზებს მოგვაგვდით“; თმებს ტრამალების მოჰყვა სურნელი“ და ა.შ. მშვენივრად მიგვანიშნებს, ქალის გულისთქმა ვის ეკუთვნის... მაგრამ ამ აღსარებაში ზნეობრივ ბარომეტრად უნდა მივიჩნიოთ სიტყვები:

თუმცა ამბოხი მოგდევდა მაჭრის,
 მომყოფი და არ გქონდა ნება

განა ეს სიტყვები არ ცხადყოფს მოვალეობასა და გრძნობას შორის გაორებული ქალის ტკივილს, შინაგან ტრაგედიას? ყივჩაღი მამრია, მან უფრო ადვილად გადალახა ზნეობრივი ბარიერის მიერ შექმნილი შინაგანი ჯებირები, სამიჯნუროდ გაიტაცა საყვარელი... მაგრამ სწორედ აქ მიუსწრო მას ქმრის მახვილმა და... მშრალი ტუჩები კოცნას ღამობდნენ ამოდ, მათ ერთად ყოფნის ბედნიერება არ უწყერიათ!

ასე რომ, მანანა ჩიტიშვილი კიდევ ერთხელ შეეხო მუხრანის ბოლოს დატრიალებულ ტრაგედიას და დიდი ექსპრესიით გააცოცხლა მისი მონაწილე — ქალი, რომლის მონოლოგიც არავის დატოვებს გულგრილს გადატანილი ტკივილის, ვერნაპოვნის ადამიანური სიახლოვის გამო. ლექსი კი, შეიძლება ითქვას, ტოლს არ უდებს თავის დიდ წინაპრებს სიმძაფრითა და დახვეწილობით. ოღონდ აქვე უნდა შევნიშნოთ: თუ გ.ლეონიძის ლექსი მართლაც ამოზიდულია ხალხური შედეგრიდან და არა მხოლოდ თემატურად, ინტონაციურადაც მისი შთამომავალია, მ.ჩიტიშვილის ლექსს დაჰკრავს ურბანისტული პოეზიის სურნელი, ერთგვარი სტილიზაცია, რითაც ასევე ხასიათდება მეორე პოეტი-ქალის, თამარ მახარაძის, „გოდებაც“. ⁴⁹ გავიხსენოთ ეს ტექსტიც:

გოდება

მე რა ვიცოდი, მუხრანის ბოლოს რომ დააფეთა მიმინომ გნოლი,
 ეს თურმე მისი მიმინო იყო, თვითონაც აქვე მელოდა თრთოლვით,
 მე რა ვიცოდი, თურმე მის გულში ისევ ღვიოდა ტრფობის ხანძარი,
 დრომ ვერ წაშალა ძველი ტკივილი, ვერ წააფარა ფერფლი, ნაცარი,
 მე რა ვიცოდი, თუ მის ბაგეებს ისევ ახსოვდა მწველი ამბორი,
 არ დაიშალა ჩემთან შეხვედრა, ან როდის იყო რჩევის გამგონი.
 მე რა ვიცოდი, მე, თვალდავისილმა, ჯეჯილს თუ მისი სუნთქვა არხევდა,
 ჰაერს თუ მისი აკრთობდა ლოცვა და მზეც თუ მის მწველ ვნებას მაფრქვევდა.
 მე რა ვიცოდი... ან რომ მცოდნოდა, შევაჩერებდი ზვავს, უკვე დაძრულს?
 აღვუდგებოდი წინ ბედისწერას? მოვაბრუნებდი წყალს, თავქვე წასულს?
 და, აჰა, იგი მუხრანის ბოლოს ჩასაფრებული სინჯავს იარაღს“,
 ჩემს დანახვაზე წამოიშრათა და ხმაღმა ქვაზე გაიჟღირაილა.
 მის დანახვაზე გამიწყრა ღმერთი და წავბორძიკდი(ესეც ბედია),
 მალვით გავხედე მეუღლეს ჩემსას, წარბშეუხრელი იდგა ბერდია.
 ორი მახვილი მზეზე გაბრწყინდა და ჩემი გულიც ორად გაიპო,
 ვუცქერდი იმათ ანთებულ თვალებს და ვგრძნობდი, შველა არსაით იყო.
 ისე გავხედვი, ჩემი მანდილით ვერ შევაჩერე მამრთა ჭიდილი,
 პირქვე ჩავემხე ხოდაბუნებში და ღმერთს შევთხოვე შველა ქვითინით,
 არ შეისმინა ჩემი ვედრება (ვინ, ვინ მისწვდება განგებას ღვთისას!)
 აქეთ ბერდია იწვა მღუმარედ, იქით ყვიჩალი პოტნიდა მიწას.
 არ დამცდენია აუგი უფლის (ან ცოდვილს მქონდა უფლება ამის?)
 თეთრი ხელებით თმა გავიშალე, კოჭს მიწვდენილი, კუპრივით შავი
 და დავიტირე მოთქმით ორივე —ჩემი ბერდია და იგი, უცხო,
 გულს გავიტარე მერე მახვილი და იმათ შორის დავეცი უხმოდ.

⁴⁹ თამარ მახარაძე, გოდება, ლიტერატურული საქართველო, 1985., №21.

ცა გადაფიქრდა ჩვენი შემყურე, მზე დაიღვინა, როგორც სანთელი,
აქ დაუტყვევ ჩემი სიცოცხლე და ჩემი ცოდვა უკანასკნელი!

ეს მონოლოგი-აღსარება ქალისა კიდევ ერთი ინტერპრეტაციაა ხალხური ყივჩაღისა. ლექსი მონოთემატურია, მიუხედავად იმისა, რომ საკმაოდ ვრცელია. პოეტმა მიზნად დაისახა დაეხატა ქალი — შინაგანად გაორებული კანონიერ მეუღლესა და, ასე ვთქვათ, ყივჩაღის უკანონო სიყვარულს შორის. ვერ ვიტყვით, რომ ავტორი არ თანაუგრძობს თავის გმირს, პირიქით, თხრობის ზეაწეული ტონი, მანერულობა, გარკვეულწილად პათეტიზმიც, ცხადყოფს, რომ ქართველი ქალის განცდები, ტკივილი პოეტის გულისგულამდე ჩატანილი ტკივილია, ოღონდ თამარ მახარაძე ამ შერკინების ორიგინალურ ფინალს გვთავაზობს: ქალიც თავს იკლავს, რადგან მისთვის ძვირფასი ორივე ვაჟკაცი იღუპება. ისინი სწორედ მის სიყვარულს ეწირებიან. ავტორის მიზანიც ისაა, რომ მკითხველის თვალწინ ემოციურად გააცოცხლოს ქალის არსებაში დატრიალებული ვნების ცეცხლი, ცოდვად შერაცხილი გრძნობის სიმწვავე, უნდა ითქვას, რომ მონოლოგი მართლაც დიდი შინაგანი მუხტის მატარებელია, ექსპრესიულობას აძლიერებს ის, რომ „გოდებაში“ თვითმკვლელობის სცენა ისევე თამაშდება ჩვენ თვალწინ, როგორც სხვა ლექსებში „დავინახეთ“ ბატალური სცენები. საერთოდ, ამადღებულობისა და ტრაგიკულობის ხარისხით ორივე ქალი-ავტორის ქმნილება ჰგავს ერთმანეთს.

“ყივჩაღის პაემანის“ თემას ამოწურულად ვერ ჩავთვლით, თუ არ გავიხსენებთ დიდი რეჟისორისა და მწერლის, გოდერძი ჩოხელის, ერთი ბრწყინვალე ლექსი —

მე და ყივჩაღი

სამზღვარსა მუხრანისასა
რო ვეგდეთ მე და ყივჩაღი,
ის რო სისხლს ლევდა, მენაცა,
რო ვეყარენით პირჩაღით,
ცოლი რო სხვაგან წავიდა,
რო გახდა ღუშმანისია,
ე მაგით ძალმიცემული

ყივჩაღი წამოიწია,
 მე რო ის მკვდარი მეგონა,
 ის თურმე არ მომკვდარიყო,
 შორით მიმზერდა, ფიქრობდა,
 იქნება დრო დადმგარიყო...
 და როცა ჟამი იგულა,
 მომვარდა ხმალმოღერებით,
 პური კი აღარა მთხოვა,
 პური ისედაც მისია,
 ცხენი კი აღარა მთხოვა,
 ცხენი ისედაც მისია,
 ღვინო კი აღარა მთხოვა,
 ღვინო ისედაც მისია,
 ცოლი კი აღარა მთხოვა,
 ღმერთმა გაიგოს, ვისია,
 მამული მთხოვა, ვერ მივე
 ის ჩემი წინაპრისია,
 შემომიტია ყივჩაღმა,
 ჯიქურ და ჯიქურ მიტია,
 ვაჰ, თუ მამული მას დარჩეს,
 მე გავხდე საძრახისია,
 იმედი მრჩება ღმერთისა,
 თან ჩემი პაპებისია!⁵⁰

ასე და ამრიგად, გოდერძი ჩოხელი ისევ იმ მოჯადოებულ წრეში გვაბრუნებს, თავის დროზე ხალხურმა მთქმელმა რომ შეკრა ყივჩაღისა და ქართველი ვაჟკაცის ირგვლივ, გვაბრუნებს და გვაიძულებს, ერთხელ კიდევ ავტკივდეს სამი ადამიანის სატკივარი, ოღონდ სრულიად ახლებური ინტერპრეტაციით: ჯერ კიდევ ხალხურ ლექსში დაიბადა მომხდური-ყივჩაღის სახე, რომელიც ტრადიციული დამპყრობლისაგან სრულიად განსხვავდება, ქმრის მონოლოგშიც კი რაღაცნაირად, ქვეცნობიერის დონეზე მაინც, განგვაწყობს ამ ველურის მიმართ გარკვეული სიმპათიით, რაკი სიაგვაცე სიყვარულის სახელით იყო ჩადენილი. საუკუნეების შემდეგ მოდის გუდამაყრელი პოეტი და წერს ისე, ვითომც ისიც ხალხური

⁵⁰ გოდერძი ჩოხელი. თხზულებანი ხუთ ტომად, ტომი IV, თბილისი, 2011, გვ.38.

მთქმელია. გასაგებია, რომ ეს მწერლის სრულიად შეგნებულ-
ლი მხატვრული ჩანაფიქრია, რომელიც, ალბათ, სწორედ იმ
ფესვებთან დაახლოების სურვილს უნდა გამოხატავდეს, პირ-
ველი შედეგრი რომ შექმნა. მთავარი და მოულოდნელი ისაა,
რომ აქ სატრფიალო თემატიკა გაფერმკრთალებულია. პოე-
ტის ჩანაფიქრით, ვაჟკაცთა ორთაბრძოლის მიზეზი ქალი კი
არა, სამშობლო ყოფილა, აი, რაში შესცილებია ყივჩაღი
ქართველს! —“მამული მთხოვა, ვერ მივეც, ის ჩემი პაპების-
სია!” ლექსის პათოსიც სწორედ ამ სიტყვებშია ჩადებული.
„შეცვლილია“ ლექსის შესავალიც: მომაკვდავი ქმარი მოგვით-
ხრობს რაყიფთა ორთაბრძოლის შესახებ, უფრო სწორად,
შედგეს (რო ვეყარენით პირჩაღმით), ცოლი რომ სხვაგან წა-
ვიდა, ამ სიმწარემ თურმე ორივეზე თანაბრად იმოქმედა,
ორივემ წამოიწია და სამკვდრო-სასიცოცხლო ორთაბრძოლაც
განახლდა. ახალი ძალით, ახალი გააფთრებით შეერკინებთან
ერთმანეთს და აი, კვდება ქართველი ვაჟკაცი და თან ჯავრი
მიჰყვება არა ცხენისა ან თუნდაც ცოლისა (ღმერთმა გაიგოს,
ვისია), მისი საჯავრელი მამული ყოფილა!

ლიტერატურაში არსებობს მხატვრული ხერხი —მოუ-
ლოდნელობის ეფექტი. როცა ტრადიციულ, ასე კარგად ნაც-
ნობ თემაზე დაწერილ ლექსს კითხულობ, შინაგანი მზაობაა
იმისა, რაც უკვე იცი, განგიცდია, გამეორდეს რაიმე სახით
ან ფორმით. და აი, უცებ სრულიად მოულოდნელ თემას
გვთავაზობს ავტორი. აქ მოულოდნელობის ეფექტი ძალიან
დიდია და ტექსტიც გაცილებით ძლიერ ზემოქმედებს მკით-
ხველზე. ყოველი მხატვრული ნაწარმოების მიზანიც ხომ
სწორედ ეს არის.

თუმცა ქართველი ვაჟკაცი კვდება, ხოლო ყივჩაღის ბე-
დი გაურკვეველია, ლექსი მაინც უიმედოდ არ სრულდება:
„იმედი მრჩება ღმერთისა, თან ჩემი პაპებისია!“ ასე, სასოდ,
იმედად მამა-პაპის რწმენა მოდის, ის მაინც უშველის, ის
მაინც დაიცავს იმას, რაც ქართველმა ვერ დაიცვა, რასაც
ქართველმა ვერ უპატრონა, არადა, თავიდათავი საპატრონო
ისაა!

ასე მივიდა ჩვენი დიდებული პოეტი იმ უმარტივეს
ჭეშმარიტებამდე, რომ მომხდურს ყველა დროში ჩვენი მამუ-
ლი ეჭირვებოდა, რადგან იგია უმთავრესი. თუ მამული წა-

გართვა, მასზე აგაღებინა ხელი, თუ დაგიმონა, მაშინ რა-
ლად გინდა ან პური, ან ბადაგი, თქვენ წარმოიდგინეთ,
ცოლიც კი...

დამოწმებული ლიტერატურა:

- ბარბაქაძე 2001:** თ. ბარბაქაძე გიორგი ლეონიძე, ასი რჩეუ-
ლი ლექსი, თბილისი, 2001, გვ. 3;
მახარაძე 1935: თ. მახარაძე გოდება, ლიტერატურული სა-
ქართველო, 1985 წ., №21;
ნიკოლეიშვილი 1997: ა. ნიკოლეიშვილი, მეოცე საუკუნის
ქართული ლიტერატურის ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, ქუ-
თაისი, 1997, გვ.165-204;
როდონია 2012: გ. როდონია და სხვ. ქართული ენა და
ლიტერატურა, XII კლასის სახელმძღვანელო, თბილისი, 2012,
გვ. 343, 348, 344;
ჩოხელი 2011: - გ. ჩოხელი თხზულებანი ხუთ ტომად, ტომი
IV, თბილისი, 2011, გვ.38.

<http://www.face.ge/blog/102878/qivchaghis-gaxseneba>

IRINE TABATADZE

“Alike begets alike”

(Following one poem of George Leonidze)

Summary

The richest Georgian folklore often has been the source of poetic inspiration for George Leonidze. It seems like the poet considers himself as a descendant of the folk speaker, his poetic fantasy synthesizes in organic way with topics expressing folk thinking, world perception. One product of such a “happy coordination” is beauty of George Leonidze’s amorous lyric and Georgian poetry in all, “Kivchaghi’s Rendezvous” - a descendant of folk poem “I faced Kivchaghi”, raised from entrails of following. Artistic-notional similarities and differences between folk and literature texts are searched in this topic, there have been given assessments as well. Also, poems of modern poets composed on the same subject have been searched. Analyzing these poems and their regards to literature sources give us very interesting picture: the text of George Leonidze continues composition of folk speaker in notional way, however if the poem of folk speaker is monologue of husband, “Kivchaghi’s Rendezvous” is confection of Kivchaghi. The texts of M. Chitishvili and T. Makharadze represent a picture seen by a woman. Goderdzi Chokheli’s poem is absolutely different from ancestors: patriotic sentiments, not lyric, are named as a reason of tragedy.